

## GELENEĞİN SÜZGECİNDE TEKE YÖRESİ DELBEKÇİ KADINLARI

Yrd. Doç. Dr. Aslı BÜYÜKOKUTAN TÖRET\*

**ÖZ:** Bu yazıda, Türkiye'nin güneybatısında Antalya Körfezi ile Fethiye Körfezi arasında Akdeniz'e doğru uzanan ve Teke Yöresi olarak adlandırılan bölgedeki *delbekçi kadınlar*, Türk kültürünün gelişim, değişim, dönüşüm ve yeni terkipler oluşturabilme işlevinden hareketle tartışılmıştır. Çalışmada, başta Muğla'nın Fethiye ilçesi olmak üzere, Teke Yöresi'nde çalışan *delbek* adlı vurmali çalgı etrafında oluşan delbek kültürü ve bu kültürün icracıları; köken, icra ortamı, icra, statü, gelenek, değişim, dönüşüm gibi hususlar açısından değerlendirilmiştir. Yaklaşık altmış yıl önce, kimi zaman kendilerine özgü teşhis ve tedavi yöntemleri, kimi zaman gelecek hakkında kehanetlerde bulunma, kimi zaman da kötü ruhları uzaklaştırma işlevleri açısından *delbekçi kadınlar* ile Kam analar arasındaki paralelliklere de değinilmiştir. Sosyal, kültürel ve ekonomik hayattaki gelişme ve değişime paralel olarak, bir zamanlar tıpkı Kam analar gibi saygı ve korku karışımı bir ikileme algılanan bu kadınların, bugün söz konusu konularını yitirerek, daha çok müzisyenlik işleviyle öne çıkan *delbekçi kadınlara* dönüştüğü tespit edilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Delbek, kadın, Kam ana, gelenek, değişim, dönüşüm, işlev

### From the Traditional View Point The Delbekçi Women in Teke Region

**ABSTRACT:** In this article, *delbekçi women* in the region which extended along the Mediterranean sea in southwest of Turkey, between the Gulf of Antalya and the Gulf of Fethiye and named as Teke Region have been discussed based on Turkish culture's development, conversion, transformation and creating new compositions function. In the study,

---

\*Balıkesir Üni. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl. abuyukokutan@hotmail.com.

delbek culture which is formed especially in the districts of Muğla and Fethiye, Teke Region and performers of this culture have been analyzed with respect to origin, performing environment, performance, status, tradition, conversion and transformation. Almost sixty years ago the analogy between Kam mothers and *delbekçi women* had been touched upon from time to time in terms of their own diagnostic and treatment methods, presage about the future and exorcizing functions. Parallel to the changes and the developments in social, cultural and economic life it has been determined the fact that these women who were perceived in the past with a dilemma consisting of respect and awe just like Kam mothers, nowadays loosing their reputation mentioned above, give way to *delbekçi women* outstanding with their musicianship feature.

**Key Words:** Delbek, woman, Kam mother, tradition, transformation, function

## I. GİRİŞ

“İnsanoğlunun maddi ve manevi ihtiyaçlarının maddeleşmiş şekillerinden ibaret olan kültür” (Kaplan 2000: 25) hayatta kalabilmek için, kurallarını uygulayanların temel ihtiyaçlarını karşılamalı, kendi devamlılığını sağlamalı ve toplum üyelerinin düzenli varlığını temin etmelidir. Bu bağlamda kültür, bireylerin kişisel çıkarları ve toplumun ihtiyaçları arasındaki dengeyi kurabilmelidir (Haviland 2002: 63-64). Söz konusu dengeyi sağlayacak olan başat unsur, bireylerin ihtiyaç ve inançlarının öz itibarıyla aynı kalmalarına rağmen onları tatmin eden vasıtaların, içinde bulunulan zamana göre değişmesi gerçeğidir (Kaplan 2000: 25).

Türk kültürü, gelişim ve değişime açık olan yapısıyla, gerek yarı yerleşik gerekse yerleşik esnek devlet anlayışının hâkim olduğu dönemlerde, çevre kültürleri bünyesine dâhil etme ve kendi bünyesinde yeni terkipler oluşturabilme özelliğine sahip olmuştur (Ögel 2001: 329-345; Yıldırım 2000: 32-44). Bu durum, Türklerin kültürel hayatında olduğu gibi, inanç sistemlerinde de birtakım gelişme ve değişmelere yol açmıştır (Gökcalp 2007: 37-43). İslamiyet’in kabulüne kadar olan dönemde Türkler, Gök Tanrı inancını benimsemişler, ardından Semavi dinlerle tanışmışlardır (Günay-Güngör 1998: 18-28). Yaşanan din değişimi, sosyal ve kültürel yapıda da değişime neden olmuştur. Büyük oranda din ve medeniyete bağlı bir şekilde yaşanan değişim ve dönüşümü tarih, coğrafya, kültürel etkileşim, teknolojik gelişme gibi faktörlerin yanı sıra, bireyi ve toplumu tatmin eden vasıtaların zamana göre değişmesi gerçeğinden de bağımsız bir şekilde düşünmek mümkün değildir. İslamlaşma ile birlikte yaşanan değişim ve dönüşüm, ilerleyen dönemlerde de iç ve dış dinamiklere bağlı bir şekilde devam etmiştir.

Varlıklarıyla ilgili bilgilere gerek Türkiye gerekse diğer Türk ülkelerinin müzikleriyle ilgili araştırmalarda ancak satır aralarında rastlanan Teke Yöresi delbekçi kadınları da Türk toplumunun, Anadolu bağlamında, yaşadığı değişim ve dönüşümden nasiplerini almışlardır. Yöredeki delbekçi kadınların icra ettikleri bazı uygulamaları, kamlık geleneği içinde önemli bir yere sahip olan Kam anaların şairlik, dansçılık, müzisyenlik, söyleyicilik, hastaları iyileştirmek, kötü ruhları uzaklaştırmak, fal bakmak ve büyü bozmak gibi dinsel-büyüsel nitelikli uygulamalarıyla paralellik arz etmektedir. Bu paralellik, alan araştırması üzerine inşa edilen bu çalışmanın çikış noktalarından birisini oluşturmuştur.

Çalışmada, öncelikle delbek kültürü ve delbekçi kadınların geçmiş dönemlerdeki durumu hakkında, Kam analarla olan benzerliklerine de dikkat çekilerek bilgi verilecek, ardından da günümüzdeki durumları, yaşanan değişim ve dönüşüme bağlı bir şekilde göz önüne serilmeye çalışılacaktır. Çalışmada kullanılan Teke Yöresi delbekçilik geleneği ve delbekçi kadınlarla ilgili verilerin önemli bir kısmı, bazıları *delbekçi* olan sözlü kaynaklardan tespit edilmiştir.

## II. Delbek Kültürü ve Delbekçi Kadınlar

Teke Yöresi'ndeki araştırma ve incelemeler neticesinde, yukarıda da ifade edildiği üzere, *delbekçi kadınlar* ile *Kam ana* kimliği arasında - icracı, köken, icra ortamı, icra, statü vb.- birtakım paralellikler olduğu dikkati çeker. Söz konusu paralelliklere değinmeden önce, çalışma sahasında *delbek* şeklinde kullanılan kelimenin çeşitli sözlük anlamları üzerinde durmak gerekmektedir.

*Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*'nde (2009a: 1394-1395, 1408), "1.Topraktan yapılmış iki çanağın üstüne deri gerilerek yapılan ve iki değneklerle çalınan çalgı. 2. *Trampet*" anlamında *debildek*, *depildek*, *deblek*; "1.*Dümbelek*, *darbuka*. 2. *Davul*, *davulun küçüğü*. 3. *Tef*" anlamında *deblek*, *debelek*, *debildek*, *deplek*, *devlek*, *döplek*, *delbek*, *delbenk* kelimelerine yer verilmektedir. Yine aynı sözlükte (2009b: 2004; 2009c: 2891), "*Bir çeşit tef*", "*Tef*, *bir çeşit çalgı*" anlamında *germe*, *kabran*, *kobran* kelimeleri bulunmaktadır. *Tarama Sözlüğü*'nde (1996: 1092-1093) de *deplek* (*deblek*, *debelek*, *dübelek*) kelimelerinin yer alması ve "*Küçük davul*, *dümbelek*, *darbuka*" şeklinde tanımlanması, kelimenin Anadolu'da *deblek* biçiminde yaygın olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Teke Yöresi'nde, *delbek* olarak kullanılan biçiminde, kanaatimizce, metatez / göçüşme / yer değiştirme olayı söz konusudur.

Literatürde, yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere *delbek*, *t/def*<sup>1</sup> benzeri vurmalı ancak zilsiz bir çalgı için kullanılan bölgesel bir terimdir. Yaklaşık 30-40 cm çapındaki tahta, yuvarlak kasnağın bir yüzüne, sığır mesanesi ya da oğlak derisi gibi çok ince bir deri gerilip çivilerle sabitlenerek yapılmaktadır. Kadınlar tarafından çalınan delbek, icra sırasında sol elde genellikle omuz hizasında tutulmakta ve sağ elle çalınmaktadır. Teke Yöresi'nde, bugün, söz konusu çalgıyı usulüyle çalarak, bu çalgının ritmine sesleriyle, şarkılarıyla eşlik eden kadınlara *delbekçi* adı verilmektedir. Bir diğer ifadeyle, delbekçi kadınlar, bu karakteristik adlarını tek deri gövdeli bir enstrüman olan delbekten almaktadır. Uzun yıllardan beri düğünlerde, eğlencelerde, çoğu zaman da sadece kadınların bulunduğu ortamlarda genellikle iki kişi, bazı durumlarda da üç ya da dört kişi birlikte delbek çalıp şarkı söylemektedir. Çoğu zaman bir un kevgirini alıp, oğlak derisiyle kaplayarak kendi enstrümanlarını yapan kadınlar, delbeğin olmadığı durumlarda tencere, tava, sini gibi birtakım malzemeler kullanarak, bu çalgıların ritimlerine sesleriyle, şarkılarıyla eşlik etmektedir. Dolayısıyla yörede, delbekçi kadınların günümüze kadar taşıdığı ve zamanın gereklilikleri doğrultusunda güncellemeye çalıştığı bir delbekçilik geleneği mevcuttur.

1960'lara kadar, müzik aletinden ziyade kutsal bir araç olarak algılanan delbek, geleneğin yaratıcıları ve icracıları tarafından, tören ve hatta bir ayin havasında gerçekleştirilen bazı uygulamalara eşlik etmiştir. Özellikle Fethiye ilçesinin Günlükbaşı mahallesinde oturan, yaşları seksen ve üzeri olan sözlü kaynaklar, eskiden özellikle nazar kesme, kurşun dökme, kırklama ve tuz düğünü uygulamalarında kendilerine müracaat edildiğini belirtmektedir [Demir].<sup>2</sup> Konuyla ilgili olarak, Türkan Demir, "*Bu yörede delbekçilik yapan babamın annesi, nazar için tuz patlatmış. Onun bir aleti varmış, tuzu içine koyunca patlarmış, nazar da böylece çıkarmış.*"

<sup>1</sup> *Türkçe Sözlük*'te (2009: 1931), Farsça kökenli bir isim olduğu belirtilen *tef* kelimesi, "*Zilli bir kasnağa gerilmiş kursak zarından çalgı*" olarak ifade edilmektedir. Kelime, aynı dil ailesine mensup Kırgız ve Uygur Türkçelerinde *dap* (*Türk Lehçeleri Sözlüğü* 1991: 864-865), Kazak Türkçesinde *dabil* (Biyzakov vd. 1978: 25), Azerbaycan Türkçesinde *gaval* (Altaylı 1994: 471), Özbek Türkçesinde *dáirä* (Akabirov vd. 1981: 232), Türkmen Türkçesinde *deprek* (Tekin vd. 1995: 149) olarak kullanılmaktadır. Başkurt (Agişev vd. 1993: 115) ve Tatar (Mahmutova vd. 1977: 122-123) Türkçelerinde *baraban* şeklinde yer alan kelimenin özellikle Tatar, Başkurt gibi bazı Türk lehçelerine Rusçadan geçtiği belirtilmektedir (Mustafayev-Şerbinin 1995: 32).

<sup>2</sup> Çalışma içerisinde sözlü kaynaklar [soyadları] esas alınarak verilmiş olup, aynı soyadına sahip olanlar (a, b) şeklinde belirtilmiştir. Kişiler hakkındaki ayrıntılı bilgiler (soyadı, adı, doğum tarihi ve yeri, mesleği) makalenin sonunda "Sözlü Kaynaklar" bölümünde aktarılmıştır.

*Ardından dua edermiş. Aynı şekilde benim de elim sebeplidir. Eskiden tuz kavururdum, çocuk kırklardım. Bunun yanı sıra, çocuğu geç olanlar, çocuk doğduktan üç gün sonra tuz düğünü yaparlardı. Biz de delbekle gider hem duasını hem eğlencesini yapardık*” şeklinde ifade etmektedir. Benzer şekilde ay ve güneş tutulmalarında da, yöredeki bazı kişiler tarafından *tamtamcı* olarak hatırlanan bu kadınların yardımı istenmekteydi [Büyükokutan]. Yine kına gecelerinde, kadınlar arası eğlencelerde, evlenen kızın evliliğinin güzel geçmesi için elinde delbeği ile dualarla birtakım maniler okurlardı. Delbekçi kadınların ettiği dualar ile aile hayatına adım atan kızın mutlu bir evlilik geçireceğine inanılırdı. Öyle ki, yeni evlenen kızın delbekçi duasını almadan evlenmesi uğursuzluk sayılırdı (Çelik 2010: 22). Aynı şekilde delbekçiyi kızdıran, üzen ve delbekçinin bedduasını alan kişilerin bir daha işlerinin rast gitmeyeceğine inanılırdı [Yılmaz, Avcı]. Söz konusu açıklamalardan hareketle, kendilerine karşı korku ve saygıyla karışık duygular beslenen bu kadınların, birtakım dualar okuyarak ve delbeği etkin bir şekilde kullanarak iyi varlıkların yardımını aldıklarına, söz konusu engel ve rahatsızlık için uygun materyali, iksirleri hazırlayabildiklerine, işin tekniğini, usulünü ve tılsımlı sözleri iyi bilip kullanabildiklerine inanıldığını söylemek mümkündür.

“Eli yönet” (becerikli, yetenekli) olan bu kadınların, ağızlarında duaları, ellerinde delbekleriyle, kötü ruhların musallat olduğuna inanılan söz konusu durumları tedavi etmeye, bir başka ifadeyle kozmosu geri getirmeye çalışmaları, Kam analarla benzerlik arz etmektedir. “Hastaların iyileştirilmesi, ölenlerin ruhlarının diğer dünyaya götürülmesi, evin kötü ruhlardan temizlenmesi, kısırılığın tedavi edilmesi gibi uygulamalar Kam anaların da esas işlevlerindedir” (Bayat 2012: 102). Türk toplulukları arasında *şaman, oyun, baksı, ozan* olarak da adlandırılan bu kişilere verilen önem ve değer derecesi, kıyafetleri, kullandıkları musiki aletleri, yaptıkları işlerin şekli doğrultusunda değişmekle beraber (Köprülü 2004: 71-83) insanlarla ruhlar arasında aracılık yapmak vazifesi daima ona aitti (Güzel 2004: 105). Yine şaman törenlerinde davul, sihirli işlevleri çok olan, gürültüsüyle şamanın işine yoğunlaşmasını ve içinde dolaşmaya hazırlandığı manevî âlemlerle temasa geçmesini sağlamak için vazgeçilmez bir öğedir (Eliade 2006: 199-200). Kam analar da, söz konusu uygulamaları, *şaman davulu* olarak adlandırılan (Ögel 2000: 5-6) ve Teke Yöresi’ndeki *delbek* adlı çalgının benzeri olan bir araçla dinî bir tören havasında gerçekleştirmektedir. Davul, kimi zaman şamanın atı olarak algılanır. Özellikle şamanın yeraltına iniş ya da gökyüzüne yükselme törenlerinde, birinci planda rol oynar (Drury 2005: 75-76). Bunun yanı sıra, Tanrı’ya ya da ruhlara kurban sunma, evi kötü ruhlardan temizleme ya da

ölünün ruhunu yeraltına götürme amaçlarıyla yapılan törenlerde; ruhlarla ilişkiye girmek, onları yakalamak ya da içinde ruhları toplamak gibi amaçlarla davul kullanılmaktadır (Eliade 2006: 199-200). Şaman, çeşitli dua ve adak sunmalarla ruhlarla irtibata geçme faaliyetinde yani *kamlama* esnasında davula ya da tefe ritmik şekilde vurarak çıkarttığı melodiye göre ve konuyla ilgili olarak irticalen nazım parçaları söyler (Bapaeva 2013: 16). Kam ananın, elindeki küçük tokmakla şaman davuluna vurup, şifa için gelen kadının etrafında dönerek birtakım dualarda bulunması ve son kısımda transa geçerek ruhları yönetmesi ile delbekçi kadının delbeğe vuruşu benzerlik arz etmektedir. Şöyle ki; “delbek, ayakta ya da oturur vaziyette iken vücudun önünde bel hizasında sol elde tutulur. Başparmak, gövdenin iç kısmında deriye dik olarak durur. Parmaklar derinin kenarı üzerinde yayılır. Sağ el, delbeğin sağ tarafında kuvvetli ve yardımcı vuruşları gerçekleştirir” (Klebe 1995: 173). Delbekçi kadın, tıpkı Kam ananın davula vuruşu gibi, delbeği, kimi zaman bel hizasından gözlere kimi zaman da başının daha yukarısına hareket ettirir. Aşağı yukarı hareketlerle sallanarak çevrilen delbeğin hareketleri ister ritüel bir faaliyete eşlik ederken, ister dans sırasında, isterse dinleme sırasında olsun coşkuya paralel olarak artar.

Delbekçinin sanatını icra etmesinde birinci planda rol oynayan delbeğin kasnağı, çoğunlukla kayın, köknar, gürgen, ceviz, akkavak ağaçlarından yapılmaktadır. Bu ağaçlar arasında kayın ve köknar gerek akustüğün sağlanması gerekse istenen sesin çıkabilmesi adına en çok tercih edilenlerdir. Bu ağaçların mümkün olduğunca insan eli değmemiş yerlerden seçilmesine özen gösterilir. Çünkü ağaç ıslakken kavis verilir, el değen ağaca istenen şekli vermek zordur [Eraslan]. Benzer şekilde şamanın mistik yolculuğuna eşlik eden davulun kasnağı da kutsal sayılan bir ağaçtan yapılır. Bu ağaçlar arasında kayın ağacı ve sedirin özel bir yeri vardır. Öyle ki Altay şamanları kayın ağacının Tanrı'dan geldiğini düşünürler (Anohin 2006: 64). Yine Altaylılarda şaman, kasnağın yapılacağı ağacın yetiştiği noktayı ruhlardan öğrenir (Eliade 2006: 201). Temiz, zedelenmemiş ve yerleşim yerlerinden uzak bir yerde yetişen; evcil hayvanların yanına yaklaşmamış ve insan eli değmemiş olan bu kutsal ağaç (Anohin 2006: 58), “*Dünya Ağacı*”na işaret ettiği için şaman gerek ağaca tırmanarak gerek davulunu çalarak “*Dünyanın Merkezi*”ne yani göğe çıkabilir (Eliade 2006: 200). Türk inanç ve düşünüş sisteminde Gök Tanrı'nın sıfatlarını sembolize eden kutsal ağaçlar; Tanrı kutunun kaynağıdır (Ergun 2004: 195-196). Altay Türkleri arasından derlenen yaratılış efsanesinden başlayarak Türklerin türeyişinde ana etken olarak görülen ağaç, bu nedenle “*Hayat Ağacı*” olarak nitelendirilmektedir (İnan 2000: 15). Dolayı-

sıyla ondan yapılan kasnağın da kutlu olduğunu, icra edildiği yerde Tanrı kutunun, bereketin, saadetin, huzur ve barışın olacağını söylemek mümkündür. Kutsalla temas ve onun icracıya sirayet etmesiyle hem icracı hem de dinsel-büyüsel pratik ve törenler kutsal bir zemine oturtulmuş olmaktadır.

Dikkat çekici benzerliklerden birisi de, delbekçi kadınların, kimi zaman delbeğin derisini “gevretmek” (sertleştirmek) ve daha iyi ses çıkarmasını sağlamak amacıyla hemen yanlarına bir ateş yakmaları (Çürük 2012: 53) ya da icra sırasında ocağın yanına oturmalarıdır. Bu esnada ortaya çıkan görüntüyü, Altaylılarda *davulun canlandırılması* töreninin bir yansıması olarak düşünmek mümkündür. Altay kabilelerinde, şaman, davulun kasnağına alkol ya da bira dökünce kasnak *canlanır* ve şamanın ağzından, kesilip alındığı ağacın ormanda nasıl yetişip büyüdüğünü, ondan nasıl koparılıp getirildiğini anlatır. Ardından şaman, davulun derisini de *sular*; bu kez de o *canlanır* ve yine şamanın ağzından, doğumundan, anne-babasından, çocukluğundan, avcı tarafından vurulduğu ana kadar geçen yaşamından söz eder; şamana birçok işte yararlı olacağına söz verir (Eliade 2006: 201). Sibiryalı halklarının çoğunda var olan *t/defin canlandırılması* töreni, özünde sadece *t/defin* değil, aynı zamanda giysi ve eşyalarıyla birlikte şamanın yeniden doğuşunu anlatan törenler bütünüdür bir parçasıdır (Alekseyev 2013: 142-170). Delbekçi kadının, ateşin “*temizleyici*”, “*koruyucu*” ve “*iyileştirici*” işlevlerini (İnan 2000: 68; Araz 1991: 172) delbeğin bünyesine dâhil etmesiyle; şamanın, kasnağın ve derinin canlanması, köken ve başlangıç durumuna gidilebilmesi için izledikleri yol benzerdir. Böylece hem davul hem delbek hem de *t/def*, *dünyanın merkezine* yapacakları esrimeli yolculuklarda sihri güçlerini arttırmış olarak Kam analara ya da delbekçi kadınlara eşlik edecektir.

Delbekçilik geleneğinin oluşum ve gelişime bakıldığında, delbekçiliğin, genellikle, aile bağı ile devam ettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, az olsa da, yeteneği olduğunu düşünen bazı kadınların, bilgili ve uzman bir delbekçiyi belli bir süre izledikten sonra delbek çalmaya başladıkları da olmaktadır. Mesleğin teori ve pratiğini öğrenen aday, başlangıçta eş-dost meclislerinde çalmakta, belli bir süre sonra yine eş-dost tarafından başka meclislere tavsiye edilmektedir. Bu yönleriyle Kam analarla olan benzerliklerine bakılacak olursa; etnologlara göre şamanlık mertebesine ulaşmanın üç yolu vardır ve bu üç yöntem kimi zaman birlikte var olurlar. “*Tanrısal*” ya da “*kendiliğinden*” seçimle şaman olma; miras yoluyla, kalıtsal olarak aktarılma; etkin bir arayış, belirli bir istem sonucu şamanlığa ulaşma, söz konusu yöntemlerdir (Perrin 2013: 31-32). Her ne kadar kendi istemiyle ya da klanın isteğiyle şaman olan bireylere

rastlansa da, onların şamanlığı, mesleği kalım yoluyla ya da tanrısal ve ruhların zorlaması şeklinde elde etmiş olanlara göre daha zayıftır (Eliade 2006: 31-32; Alekseyev 2013: 119-142; Radloff 1994: 19). Bunun yanı sıra her şaman adayını belli bir eğitimden geçmek zorundadır (Şener 2003: 25) ancak bunun için özel kam okulları yoktur. Tecrübeli kamlar, şaman adaylarını belli bir eğitim sürecinden geçirirler (Bapaeva 2013: 30; Bayat 2006: 84-98). Ortalama üç-dört yıl, bazen de beş-on yıl süren eğitimin ardından adayın şaman oluşu bir törenle kutlanır (Örnek 1988: 64-66).

Delbekçi kadınlar, özellikle 1960'lardan önceki düğünlerde, cuma akşamından başlayıp pazartesi gününe kadar devam eden üç günlük sürecin tam merkezinde yer alırlardı. Kadınlar ve erkeklerin birbirlerini görmeyecek şekilde oturup eğlendikleri, henüz orkestranın olmadığı düğünlerde, üç gün boyunca müzikal program yapmak delbekçi kadınların göreviydi. Kına gecesinden, gelin ağlatmasından, gelin hamamından, gelin almada ortamın şenlendirilmesinden ve duvak günü törenindeki eğlenceden onlar sorumluydu. Yine sünnet düğünleri ile erkeklerin kendi aralarında yaptıkları düğün eğlencelerinde delbek çalınmaktaydı. Söz konusu ortamlarda söyledikleri türkülerle gelini, sünnet çocuğunu ve davetlileri eğlendirmek, ardından evlenen kızın evliliğinin güzel geçmesi, sünnet çocuğunun büyük düğününü de görebilmesi için ellerinde delbekleriyle dualar etmek, övgü içerikli türkü ve maniler okumak işi delbekçilere aitti [Avcı, Demir, Eryılmaz (a)]. Öyle ki günümüzde dahi kimi zaman dağ ve yayla köylerindeki düğünlere, kimi zaman da il ve ilçe merkezlerindeki kına gecelerine, gerek geçmişe duyulan özlemin etkisiyle gerekse bir farklılık yaratmak amacıyla delbekçi kadınların davet edildiği olmaktadır. Bunun yanı sıra, düğün bitip misafirler dağıldıktan sonra, düğün sahibinin, varsa erkek kardeşlerinin ya da yakınlarının genellikle kapalı bir ortamda toplanarak yaptıkları eğlencede de delbek çalınmaktadır [Eryılmaz (b)]. Erkeklerin kendi aralarında toplanarak muhabbet ettikleri ve alkol aldıkları bu ortamlarda, oyundan ziyade, delbekçi kadınların yanık türkülerine eşlik edilmektedir. Bu tür mekânlarda, ortama uyum sağlayabilmeleri ve sanatlarını sıkılmadan icra edebilmeleri için kimi zaman delbekçilerin de alkol aldığı olmaktadır. "Repertuarları; düğün töreniyle ilgili olanlar, bölgesel ve ulusal halk türküleri, şehre ait revaçta olan parçalar şeklinde, çeşitli türkü türlerinin bir karışımı olan delbekçiler, ne türkülerin sırasını ne de türkü metinlerini yazarlar" (Klebe 1995: 171). Yeteneklerine, davetlilerin ruh haline, atmosfere ve istenen şarkılara bağlı olarak sanatlarını icra ederler. Bu açıdan bakıldığında, delbekçi kadınların, kültürün korunması ve aktarılması, toplumsal düzenin devam ettirilmesi açısından işlevsel olduklarını söylemek mümkündür. Benzer şekilde



“Kam analar da, içinde yer aldıkları toplumun kültürel değerlerinin taşıyıcısı ve sürdürücüsüdür” (Bayat 2012: 102). Yine şaman adaylarının gerek sırta erişlerinde gerekse ayinleri sırasında uyuşturucu içkiler, özellikle tütün suyu, önemli bir rol oynamaktadır. Tanrısal ya da yarı Tanrısal varlıklarla temasa geçmede, onların yaşadıkları bölgelere “yolculuk” yaparak kutsal gerçekleri benimsemeye araç görevi görmektedir (Eliade 2006: 111-112; Alekseyev 2013: 262-263).

Şaman davulunun derisini süsleyen, Evren Ağacı, Güneş, Ay, Gökkuşaağı gibi ayırt edilebilen simgeler vardır (Çoruhlu 2002: 75-84). Şamanın geçtiği yolu ve serüvenlerini özetleyen tüm bu öğeler, davula kalıcı biçimde işlenebileceği gibi tören sırasında da resmedilebilir (Perrin 2013: 60; Alekseyev 2013: 157). “Davul üç bölgesiyle –Gök, Yer, Yer altı- bir mikro kozmosu biçimlendirir; aynı zamanda da şamanın bu düzeyler arasındaki sınırları delip yeryüzü ile yukarı ve aşağı dünyalar arasında iletişim kurmasının yollarını gösterir” (Eliade 2006: 204). Nitekim delbekçi kadınlar da özellikle kına merasimlerinde, delbeğin ortasına bir parça kına yakmaktadır [Avcı, Eryılmaz (b)]. Kadınların, genç kızların avuçlarını, parmaklarını renklendirmek, saçını güçlendirmek, renk vermek amaçlarıyla kullandıkları kına, aynı zamanda, temizliğin, saflığın, iyi niyetin, sevinmenin, saadetli olmanın simgesidir (*Büyük Larousse* 1986: 6696). Türk halkının gelenekleri arasında önemle korunanlardan biri olan kına yakmanın temelinde, Tanrı’ya karşı görevini yerine getirmekten duyulan sevincin yattığı ya da bunun Tanrı armağanını süsleme gereksiniminden doğduğu belirtilmektedir. Kanaatimizce, delbeğin ortasına yakılan kına da, tıpkı davul resimlerindeki başat öge gibi, düzeyden düzeye geçiş ve esrimeli yolculuğa ilişkin simgeseliktir. Delbekçi kadın, söz konusu yolculukta, kınanın koruyucu özelliğini de delbeğin bünyesine dâhil ederek evliliği kutsamaya çalışmaktadır.

Kam analar, zekâsını ve hayal gücünü iyi kullanabilen, söz dağarcığı geniş, ifade yetkinliğine sahip ve bağlamı iyi bilen insanlardır. Törenler sırasında, kendilerine özgü davranışlarla simgesel anlamları yineleyip güçlendirerek âdeta sözlü ve teatral bir sanatı icra ederler. Bu durum, onların, kendilerine özgü üsluplarıyla tanınmalarına sebep olur (Perrin 2013: 69-70). Benzer şekilde, seksen üç yaşındaki Türkan Demir, icra yeteneği, otoritesi ve söz ustalığı karşısında kimsenin duramaması özellikleriyle bilinmektedir. Ailesinden devraldığı delbekçilik geleneğini büyük gelinine de öğreten Demir, “*Düğün süresince attığı manilerle gelini memnun etmenin yanı sıra, söz ustalığıyla evlenme çağındaki çoğu kişiye sevdiğini söylettiğini, cazgırlara ihtiyaç duyulmadan kadınları coşturup oynattığını*” ifade etmektedir. Söz konusu marifeti, yeteneği, otorite-

tesi ve yöredeki tanınmışlığı nedeniyle, yeni doğan bebeklere Türkan ismi verildiği de anlatılmaktadır. Dolayısıyla delbek çalan kadınlar da, tıpkı Kam analar gibi, kendilerine özgü icra şekilleriyle tanınmaktadır. Bu konuda genel kanaat, delbekçiliği ailesinden devralan kadınların, diğerlerine göre daha başarılı olduğu yönündedir. Örneğin; Delbekçi Türkan'ın gelini Nurten Avcı, bugün dahi özellikle kına gecelerinde ve asker uğurlamalarında aranan kişidir. Eğer kendisinin, belirtilen tarihlerde başka programı varsa yine Delbekçi Türkan'dan eğitim almış ya da onun tavsiye ettiği kişilere müracaat edilmektedir.

“Hastalık, ölüm, uğursuzluk ya da esrime deneyimi gerektiren bir olayın olmadığı durumlarda şamanın varlığı zorunlu değildir” (Eliade 2006: 27). Örneğin; Tuvalarda, şamanı, hasta kişi kendisi seçer. Hastanın köyünden bir kişi kamı getirmek için yanında yedek bir atla yola çıkar. Şaman kabul ederse, gönderilen kişi, kamın araç-gereçlerini eyeye bağlayıp, t/defini sırtına asarak gelir. Şaman ise yedek ata binerek gelir. *Kamlama* sona erince, kam, köyüne uğurlanır (Bapaeva 2013: 31-34). Dolayısıyla şamanlar, ihtiyaç halinde çağrılan kişilerdir. Bu duruma, Sibiryaya ve Orta Asya halklarının esas karakterinin konargöçerlik olması da eklenince, aradaki paralellik daha net gözükmektedir.

Teke Yöresi'nde delbekçilik denince, Sünni olan yerleşikleri tarafından “göçebe” ve “marjinal” tipler olarak nitelenen “Romanlar” akla gelmektedir. Nereden geldikleri konusunda, sözlü kaynakların çoğu; “atalarının Orta Asya'dan Yörüklerle birlikte Anadolu'ya geldiğini ve kendilerinin de bu bölgeye yerleştiklerini ifade ederken, bir kısmı da atalarının Horasan'dan geldiğini belirtmektedir” (Durdu-Durdu 2011). Orta Anadolu'da vaktiyle “*Abdal*” adı verilen göçerlerin bir kısmının, Roman kökenli olmadıkları gibi (Aça-Aça 2009: 15-16), bu kişilerin de tamamının kökenlerinin gerçekten belirtildiği şekilde olup olmadığı net değildir. Sürdürdükleri hayat tarzları ve Sünni İslam'a uymayan inanış ve uygulamaları nedeniyle bu kişiler, “*Cingen*” (Çingene) olarak adlandırılmakta, ancak söz konusu adlandırmayı *onur kırıcı* ve *aşağılayıcı* buldukları için kendilerine *Roman* denilmesini istemektedirler. Asıl karakterleri göçebelik olan, Fethiye ilçesinin Günlükbaşı mahallesi gibi belli yerlerde ikamet eden ve ihtiyaç halinde müracaat edilen delbekçiler, kanaatimizce, yerleşme, kentleşme ve İslamlaşmanın ardından, alt kültürü temsil eden Romanlığa dâhil olmuşlardır. Dolayısıyla, delbekçi kadınlara sonradan atfedildiğini düşündüğümüz Romanlık vasfı, tıpkı Kam analar gibi, onların göçerlik vasfına işaret etmektedir.

“Hastalık yaratan ruhu emmekle onu vücuttan atma, cinsel organların gösterilmesiyle hastalık ruhlarını vücuttan çıkarma, dans metodunun

çoşkunluğuyla hastayı iyileşeceğine inandırma gibi uygulamalarda” (Bayat 2010: 49), “iyileştirme bedeli olarak hasta yakınları, Kam analara, *astı* (kamlama ücreti) öderler. Bu ücretin miktarı, hastanın maddi durumuna göre değişir. Varlıklı kişiler koyun, keçi, buzağı, küçükbaş ya da büyükbaş hayvan da verebilir” (Bapaeva 2013: 34). Kam analar bu hediyeleri kendisi için değil, davulu için alır (Bayat 2012: 125-126). Sibirya Türklerinde de şamanlar, yaptıkları ayin karşılığında ücret istemez ancak insanlar, şamanın incinmemesi ve kendilerine herhangi bir zarar vermemesi için ona hediyeler verir (Alekseyev 2013: 270-285). Benzer durum, çalışma sahasındaki delbekçi kadınlar için de söz konusudur. Sağaltma, kutlama, hayır dua etme, eğlendirme işlevlerinin ardından delbekçi kadınlara, önceleri *bohça* verilirken günümüzde bohçanın yanı sıra *para* ve *bahşiş* de verilmektedir. Hasta yakınları, düğün ya da asker sahipleri tarafından itinayla hazırlanan bohçada; şalvar, etek ya da elbiselik kaliteli bir kumaş, eşarp, çorap, sabun, havlu, kına gibi hediyeler bulunmaktadır. Nitekim günümüzde tıpkı *astı* gibi *para* ve *bahşiş* de insanların verdiğiyle yetinilen bir şeyden ziyade, Kam anaların ya da delbekçi kadınların verilene razı olması ve karşılıklı helalleşme şeklindedir. Delbekçi kadınlar, günün koşullarına göre, ücret belirlemede ve davet edildiklere yerlere gitmektedir. Delbek eşliğinde oyuna kalkanlar ya da asker uğurlayanlar da “*Bahşiş ne kadar çok olursa, delbek o kadar iyi çalar, delbekçiler o kadar içten dua eder*” inancıyla delbeğin içine bolca bahşiş atarlar. Bahşişi alan delbekçiler, delbeği baş hizasından yukarı kaldırarak büyük bir şevkle çalarlar.

Şamanın özel giysisi incelendiğinde, Şamanizm’in tüm sistemini yansıttığı görülmektedir. Bu giysilerde, sahibi olan kamın koruyucu ruhunun yanında yardımcı ruhlarının ongonları da bulunmaktadır. Kıyafetin üzerine Şamanist kozmogonisini simgeleyen öğelerden güneş, ay ve şamanın uçtuğu bulutların tasviri şeklinde takılar da takılmaktadır (Alekseyev 2013: 170-242). Bunun yanı sıra Radloff, Kara Tatarlar, Şorlar ve Teleütlerin şaman giysisi kullanmadıklarını belirtir (Radloff 1994: 20) fakat kimi zaman - Teleütlerde olduğu gibi - onun yerine başa, geniş bir kumaş parçasından yapılan baş sargısının sarıldığı ve bu olmadan şamanlık etmenin mümkün olmadığı ifade edilmektedir (Alekseyev 2013: 217-218). Benzer şekilde delbekçi kadınların da özel kıyafetleri yoktur, ancak başlarında genellikle ipek ya da bürümcük kumaştan oyali bir yazma ile yazmanın altından alınlarına bağladıkları bir başka yazma mutlaka vardır. Altlarında da genellikle çiçek desenli basma kumaşlardan yapılmış, allı-güllü rengârenk ve rahat oturup kalkabilmeleri için ağı geniş bir şalvar, üstlerinde yine canlı renklere sahip bluzlar bulunmaktadır.

İster sadece kadın ortamlarında isterse kadın-erkek bulunulan ortamlarda olsun, delbekçi kadınlar, başlarında yazma olmadan delbek çalmazlar. Kanaatimizce bu durumun temelinde delbek çalan, şarkı söyleyen ya da dans eden kadınların kendi aileleri dışındaki kişilere namahrem yerlerini göstermek istememelerinin yanı sıra, *kutsal* olana saygı yer almaktadır.

#### IV. Delbek Kültürü ve Delbekçi Kadınların Bugünkü Durumu

Teke Yöresi'ndeki delbek kültürü ve bu kültürün icracılarının, Türkiye'nin, 1960-1970 yılları arasında, sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik şartlara bağlı olarak yaşadığı değişim ve dönüşüme ayak uydurduklarını; yeni anlayışa, yeni yaşam biçimine, değerlere, siyasal ve toplumsal yapılanmaya uyum sağlamaya çalıştıklarını söylemek mümkündür. Özellikle 1961 Anayasası'nın, genel esaslar bölümünde, Türkiye Cumhuriyeti'nin, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunun belirtilmesi; her şeyin kanunla düzenlendiği, bütün işlerin yargı denetimine tabi olduğu sıkıyönetim baskısı nedeniyle, delbekçi kadınların büyü bozma, kurşun dökme, nazar kesme gibi dinî ritüel karakterli rollerine hukuksal açıdan son verilmiştir. Öyle ki, bir zamanlar, söz konusu uygulamaları icra edenler dahi, tutuklanabilir endişesiyle, bu konulardan bahsetmekten kaçınmışlardır. Hukuksal olarak gerçekleştirilen bu yasaklamaların ardından, delbekçi kadınlar sadece kına gecelerinde, sünnet törenlerinde, asker uğurlamalarında, dua içerikli maniler atan, türküler söyleyen kişiler konumunu almıştır. Bir diğer ifadeyle, delbekçi kadınlar, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda, tören ve ayin havasında gerçekleştirdikleri birtakım uygulamaları bir kenara bırakarak sadece eğlendirme işlevlerini devam ettirmişlerdir. "Geleneğin bireysel yaratıcılığa, değişmeye ve gelişmeye izin veren" (Ekici 2008: 33-38) bu yapısı karşısında, kendilerine korkuyla karışık saygı duyulan delbekçilerin, toplumsal statülerinde de bazı değişiklikler olmuştur. Bugün eski saygınlıklarını kaybetmenin yanı sıra kendilerinden *Cingen* Neslihan, *Cingen* Türkan şeklinde bahsedilerek, toplumun alt kültürünü temsil eden, ayrıcalıklı olmayan kesimine vurgu yapılmaktadır.

1960'ların başında, dünya kayıt teknolojilerinde de önemli bir gelişme yaşanmış, radyo ve televizyon yaygınlaşmıştır. Dinlenebilir müziklerin sayısını ve çeşitliliğini büyük oranda arttıran bu yaygınlaşma, bireyin ve toplumun müzik dinleme biçimleri ve tercihleri üzerinde de etkili olmuştur (Özgül 2007: 69). Başlangıçta kaset ve kasetçalarla başlayan kayıt teknolojileri, bugün delbekçi kadınların takip edemeyeceği bir hıza erişmiştir. Kadın-erkek birlikte yapılan düğünlerde, belli bir süre davul ile zurnaya eşlik eden delbek, yerini önce *darbukaya*, ardından *orga*, *elektronik piyanoya*, *orkestraya*, son olarak da *elektronik klavyelere* bırakmış-

tır. Bu enstrümanları çalan kişilerin repertuarları, yöresel türkü ve oyunlardan ziyade, popüler şarkılardan oluşmaktadır. Bu durum karşısında delbekçi kadınlar, toplumu ve bireyi eğlendirme rollerini de tamamen kaybetmemek için, davet edildikleri ortamlarda, şehre ait revaçta olan parçaları da çalmaya başlamışlardır. Söz konusu parçaları, akıllarında tutabilmek için, şarkı sözlerini delbeğin içine yazmışlardır [Eryılmaz (b)]. Hatta delbekçi kadınlardan bazıları, darbukayı, delbeğe yakın bularak, darbuka çalmayı öğrenmiştir. Yine bazı popüler parçaların delbekle icrası zor olduğu için, delbekçi kadınlar, kimi zaman şarkı sözlerinde değişikliklere gitmektedir. Dolayısıyla, eskiden üç gün süren düğünlerin merkezinde yer alan delbekçi kadınlar, bugün, davet edildikleri ortamlarda, teknolojinin ve modernliğin dayattığı değişimlere ayak uydurmaya çalışarak âdeta var olma mücadelesi vermektedir.

Ekonomik açıdan bakılacak olursa, delbekçilik geleneğindeki söz konusu değişimlerin, kadınların ekonomik özerkliklerini de etkilediğini söylemek mümkündür. Delbeksiz düğünün olmadığı zamanlarda, kazandıkları bahşişlerle yılın geri kalan zamanını geçiren; düğün sahiplerinden toplu olarak aldıkları paralarla ev yaptıran, çocuklarının okumasına, evlenmesine katkıda bulunan kadınlar için delbekçilik, günümüzde geçim kaynağı olmaktan uzaktır. İcrası iyi olan delbekçilerin, buldukları yerden özel araçla alınarak diğer il ya da ilçelerdeki düğünlere götürülmelelerinden, bugün için söz etmek mümkün değildir. Bir yılda en fazla üç-beş tane düğüne ya da asker uğurlamasına davet edilen delbekçi kadınlar, bu davetlerden kazandıkları paranın geçim sağlamakdan ziyade günü kurtardığını ifade etmektedir. Bu nedenle, bir zamanlar kendilerinden zor randevu alınan delbekçiler, bugün maddi açıdan hayatta kalabilmek için sepet örme, bohçacılık yapma, pamuk toplama, tütün dikme gibi işlerde çalışmakta ya da ev, otel, tekne temizliği gibi gündelik işlere gitmektedir.

Günümüzde kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi ve sosyal güvencesi olan bir meslek sahibi olmaları da ağırlıklı olarak aile yadigarı olan delbekçiliğin devam ettirilmeme sebebidir. Anne, nine, kayınvalide gibi delbek çalan akrabalarından daha *iyi* ve *saygın* işlerde çalışan kadın, ekonomik yönden güçlenip aile bütçesine katkıda bulunurken, bir taraftan da sosyal hayat içinde yeni statü ve roller kazanmaktadır. Bu durum aynı zamanda erkeklerin, eşlerinin, artık delbek çalmaya gitmesini istememelerine de neden olmaktadır. Kadın ortamlarının dışında, delbek çalan ya da türkü söyleyen kadınların, kendi aileleri dışındaki erkek meclislerinde bulunmalarına hatta içkili muhabbet ortamlarına eşlik etmelerine toplum hoş bakmamaktadır. Kadının eğitim seviyesinin yükselmesi, çalışma hayatında sosyal statüsünün daha iyi pozisyonlara ulaşması, bir taraftan

maddi açıdan getirisi az olan, diğer taraftan *küçük görülen* delbekçiliğin eski canlılığında icra edilmemesine neden olmuştur.

Delbekçi kadınların müziği eşliğinde, kadınların kendi aralarında eğlendikleri geleneksel ortamların değişmesi; bir taraftan delbekçileri olumsuz etkilerken, diğer taraftan kadınların eğlenme, hoşça vakit geçirme, rahatlama, sosyalleşme, kendini ifade etme alanlarının da daralmasına sebep olmuştur. Öyle ki “Osmanlı toplumunda da kırsal bölgelerde ya da yerel nitelikli Anadolu halk musikisi içinde kadınlar, kadın meclislerinde, t/def, kaşık, fincan gibi vurmali sazlar eşliğinde şarkı, türkü söylemişlerdir” (Çevik-Kaltakçı 2011: 611). Söz konusu ortamlarda bir araya gelerek müzik eşliğinde eğlenme, yiyip içme kadınların hoşça vakit geçirmelerine yardımcı olmaktadır. Kadın kadına olunan ortamlarda rahatça atılan maniler de kadınların gündelik hayatın neden olduğu telaş, sıkıntı, zorluk ve yorgunluktan bir süreliğine de olsa uzak kalmasını sağlamaktadır. Özellikle çalışmayan, toplum içinde çok fazla sosyalleşme imkânı bulamayan kadınlar için bu ortamlar, bulunmaz fırsatlardır. Dolayısıyla müzik teknolojilerindeki hızlı değişim ve bunların müzik zevklerine, eğlence biçimlerine yansımaları sadece delbekçi kadınları değil, tüm toplumu etkilemiştir.

Kadınlarla erkeklerin ayrı mekânlarda eğlendikleri düğünlerde, kadınlar bir tarafta delbekçi kadınların müziği eşliğinde eğlenirken; erkekler diğer tarafta davul-zurna ile eğlenmiştir. Ancak düğünün sona ermesinin ardından, delbekçi kadınlar, erkek meclislerinde sabaha kadar çalmaya devam etmişlerdir. Günümüzde de çoğunlukla kırsal kesimde yapılan düğünlerde, delbekçi kadınlar, kına gecesinin ardından, erkekler arasındaki içkili muhabbetlere eşlik etmektedir. Alkol fiyatlarının artması nedeniyle bugün sadece maddi durumu iyi olan düğün sahipleri tarafından davet edilen delbekçiler, bu ortamlarda da, başlarında yazma, altlarında geniş ağı şalvar, üstlerinde rengarenk bluzla delbek çalsalar da, toplum tarafından marjinal tipler olarak algılanmaktadır. Üstüne üstlük, erkekler tarafından ikram edilen alkollü içecekleri yeri geldikçe içen bu kadınların yaptığı işe toplum olumlu bakmamaktadır. Bu durum karşısında, bazı delbekçi kadınlar, davulcu ya da zurnacı olan eşleriyle birlikte söz konusu ortamlarda sanatlarını icra etmektedir. Bugün, düğün dışında, gazino gibi alkol alınan kapalı eğlence mekânlarında da, Dalamanlı Ayşe gibi, genellikle evli olmayan delbekçiler tarafından delbek çalınmaktadır [Eryılmaz (b)]. Bu durum, kadının, ağırlıklı olarak davul-zurna icrasının hâkim olduğu erkek meclislerine, delbek aracılığıyla girebilmesini göstermesi ve geleneksel kültürün sürekliliği bağlamında dikkat çekici olmakla birlikte,

Sünni İslam'a aykırı söz konusu uygulamalar, başlangıçtaki sosyal statü ve algılanışın değişmesine neden olmuştur.

## V. SONUÇ

Teke Yöresi'nde delbek kültürü ve bu kültürün icracılarından söz etmek, günümüzde giderek zorlaşmaktadır. Sosyal, kültürel ve ekonomik hayattaki gelişme ve değişmelerle, teknoloji ve iletişim alanındaki gelişmelere paralel olarak, delbekçi kadınların toplumdaki rolleri hızlı bir şekilde değişmiştir. Yaklaşık altmış yıl önce, tıpkı Kam analar gibi, sağaltma, kötü ruhları uzaklaştırma, fal bakma, büyü bozma, şairlik, dansçılık, müzisyenlik gibi esas işlevlere sahip olan ve bu nedenle saygı ve korku karışımı bir ikileme algılanan bu kadınlar, bugün söz konusu itibarlarını kaybederek, müzisyenlik işleviyle öne çıkmaktadır. Bu bağlamda Kam anaların da söz konusu işlevleriyle çağa ayak uydurmaya çalışmaları, "kimi zaman Bacıyan-ı Rum, kimi zaman ziyarete dönüşen yatırları, kimi zaman büyücü, falcı" (Bayat 2012: 149) "kimi zaman da Ebe Ana kimlikleriyle" (Ersoy 2007: 60-71) karşımıza çıkmaları geleneğin sürekliliği açısından önemlidir.

Geleneğin yaşatılması adına yerel televizyon ve radyo kanalları, delbekçi kadınları davet ederek çeşitli programlar düzenlemektedir. Yine festivallere, Türk gecelerine, Hıdırellez şenliklerine, geleneksel yayla şenliklerine, yürüyüşlere davet edilen delbekçiler sanatlarını icra etmektedir. Yörenin turizm sektörü açısından da iyi bir konumda bulunması, delbekçi kadınların gazino, bar gibi daha çok yaz mevsiminde hareketli olan ortamlara da girmesine neden olmuştur. Bunun yanı yöredeki yerli ve yabancı turistlere hizmet veren otellerin Türk gecesi programlarında, delbekçi kadınların yöresel kıyafetlerinde de birtakım değişikliklere gidilebilmekte, daha sade kıyafetlerle ve başörtüsüz olarak da delbek çalınabilmektedir. Söz konusu işletme sahipleri, bir taraftan delbekçi kadınların kıyafetlerini modernize edip yöresel türkülerini çaldırarak mekâna olan ilgi ve rağbeti arttırırken diğer taraftan geleneğin sürekliliğine katkı sağlamaktadır.

İcra ortamlarının daralması nedeniyle, delbekçi kadının, törenler sırasında kullandığı temel alet olan delbek, bugün sadece bir müzik aleti olarak kullanılmaktadır. Delbeğin, yerini darbuka, org gibi müzik aletlerine bırakması neticesinde bazı delbekçiler, darbuka çalmayı öğrenmişlerdir. Başlangıçta erkek meclislerinde çalınan davul-zurna, kadın-erkek bir arada yapılan düğünlerde hâlâ yerini koruduğu için delbekçiler, davul-zurnaya eşlik etmeye başlamıştır. Tüm bu çabalar, delbekçi kadınların,

içinde bulunulan zamanda kendilerine yer bulmak, sanatlarını devam ettirmek adına gönüllü olarak yaptıkları değişimler yani güncellemelerdir.

Zaman, mekân ve sosyal yapıyla uyumlu hâle gelebilmek için biz-zat geleneğin icracıları tarafından yapılan bu müdahalelerde, gerek devlet gerekse yerel yönetimler, bireyin ve toplumun doğası, temel gereksinimleri ve geleceği konusunda bilinçli davranarak geleneğin devamlılığını sağlayacak güncellemelere izin veren zemini hazırlamalıdır. Teke Yöresi'nin müzik kültürü açısından önemli bir değer olan delbekçi kadınların bireysel ve toplumsal işlevlerini göz ardı etmeyerek yapacakları alt yapı hizmetleri arasında, sanatlarını icra edebilmeleri için tahsis edilmiş mekânlara da yer vermelidir. Bu mekânlarda, bugünkü düğünlere davet edilen müzisyenlerle bir araya getirilerek, onlara yöresel oyun ve türküleri benimsetmeleri sağlanmalıdır.

Ulusal ve yerel iletişim kuruluşları, delbekçi kadınları *Sanatın Ke-laynakları* şeklinde yok olmaya yüz tutmuş bir geleneğin icracıları şeklinde değil; gerek üniversitelerde gerekse usta-çırak ilişkisi içerisinde eğitim alan gençlerin konuya eğilimlerini arttıracak bir içerikle sunumunu yapmalıdır. Yine bu iletişim kuruluşları, müzikoloji alanında uzman kişilerin eşliğinde, yöresel müzikler üzerinde durmalıdır. İlkokul, ortaokul ve lise kurumlarının müzik derslerinde delbek de tanıtılmalı hatta ders programlarına seçmeli olarak eklenmelidir. Böylesi bir uygulama, delbeği unutulmaya yüz tutmuş bir çalgı olmaktan çıkaracağı gibi gençlerin geleneksel kültürü benimsemeleri açısından da faydalı olacaktır.

## KAYNAKÇA

### A) YAZILI KAYNAKLAR

- AÇA, Mehmet, Aça, Mustafa (2009), "Hacivat ile Karagöz'ü Belli Bir Döneme Tarihsel Kişilikler Olarak Konumlandırma Çabalarına Sinemadan Bir Örnek: 'Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü?' Filmi", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Güz, S. 26, s. 9-20.
- AGİŞEV, İ. M., Biişev, E. Ğ., Zeynullina, G. D., vd. (1993), *Başkort Tiliniñ Hüzlügi*, C. I, Moskova.
- AKABİROV, S. F., Alikulov, T. A., İbrohimov, S. İ., vd. (1981), *Özbek Tilining İzahli Lügati*, C. I, Moskova.
- ALEKSEYEV, N. A. (2013), *Türk Dilli Sibiry Halklarının Şamanizmi* (Çev. Metin Ergun), Kömen Yayınları, Konya.
- ALTAYLI, Seyfettin (1994), *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*, C. I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.



- ANOĞİN, A. V. (2006), *Altay Şamanlığına Ait Materyaller* (Çev. Zekeriya Karadavut – Jannet Meyermanova), Kömen Yayınları, Konya.
- ARAZ, Rıfat (1991), *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- BAPAEVA, Janyl Myrza (2013), *Tuva Şamanizmi*, Kömen Yayınları, Konya.
- BAYAT, Fuzuli (2006), *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- BAYAT, Fuzuli (2010), "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Şamanlar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 13, s. 44-51.
- BAYAT, Fuzuli (2012), *Türk Kültüründe Kadın Şaman*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- BİYZAKOV, S., B. Kayıмова, vd. (1978), *Kazak Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi*, C. III, Almatı.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, C. XIII, Milliyet Gazetecilik AŞ, İstanbul, 1986.
- ÇELİK, Altan (2010), "Fethiye'de Delbek Kültürü", *Arodergi, Antalya Rehberler Odası Dergisi*, Ekim-Aralık, S. 2, s. 22.
- ÇEVİK, A. Emsal, Kaltakçı, M. Yaşar (2011), "Türk Musiki Geleneğinde Kadın ve Kadın Bestekârlar", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar, S. 29, s. 609-638.
- ÇORUHLU, Yaşar (2002), *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- ÇÜRÜK, Gamzegül (2012), *Fethiye Yöresi Kadın Müzisyenleri ve Delbek Geleneği*, Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Ankara.
- DURDU, Aydın, Durdu, Bircan Kalaycı (2011), "Muğla Düğünlerinde Unutulmaya Yüz Tutmuş Bir Çalgı Kültürü: Delbekçilik", *VIII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi (21-24 Kasım 2011)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Özdere / İzmir.
- DRURY, Nevill (2005), *Şamanizm* (Çev. Erkan Şimşek), Okyanus Yayıncılık, İstanbul.
- EKİCİ, Metin (2008), "Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme", *Milli Folklor*, Kış, S. 80, s. 33-38.
- ELİADE, Mircea (2006), *Şamanizm İkel Esrime Teknikleri* (Çev. İsmet Birkan), İmge Kitabevi, Ankara.
- ERGUN, Pervin (2004), *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi

Başkanlığı Yayınları, Ankara.

ERSOY, Ruhi (2007), “Kadın Kamlar’dan Göçerevli Türkmenler’de ‘Ebelik’ Kurumu’na Dönüşüm”, *Türkbilig Türkoloji Araştırmaları*, Bahar, S. 13, s. 60-71.

GÖKALP, Ziya (2007), *Türk Medeniyet Tarihi*, Elips Kitap Yayınları, Ankara.

GÜNAY, Ünver, Güngör, Harun (1998), *Türk Din Tarihi*, Laçın Yayınları, Kayseri.

GÜZEL, Abdurrahman (2004), *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

HAVİLAND, A. William (2002), *Kültürel Antropoloji* (Çev. Hüsamettin İnaç - Seda Çiftçi), Kaknüs Yayınları, İstanbul.

İNAN, Abdülkadir (2000), *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

KAPLAN, Mehmet (2000), “Kültür, Millet ve Ordu”, *Kültür ve Dil*, Dergah Yayınları, İstanbul, s. 18-29.

*Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, C. I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

KLEBE, Dorit (1995), “Güneybatı Türkiye’de Delbekçi Kadınların (Düğünlerdeki Kadın Okuyucular) Def Çalma Teknikleri”, *III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı Ve Folklor Kongresi Bildirileri (9-11 Ekim 1995, Konya)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 170-175.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad (2004), “Türklerde İlk Şiirler ve Şâirler”, *Edebiyat Araştırmaları*, C. I, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 71-83.

MAHMUTOVA, L., T., Mehemediyev, M., G., vd. (1977), *Tatar Tilinin Anlatmalı Sözlüğü*, C. I, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan.

MUSTAFAYEV, E. M. - E., Şçerbinin, V. G. (1995), *Büyük Rusça-Türkçe Sözlük*, Tıpkıbasım, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul.

ÖGEL, Bahaeddin (2000), *Türk Kültür Tarihine Giriş Türk Halk Musikisi Aletleri (Uygur Devleti’nden Osmanlılara)*, C. IX, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ÖGEL, Bahaeddin (2001), *Düünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

ÖRNEK, Sedat, Veyis (1988), *100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

ÖZGÜN, E. Şirin (2007), “Anadolu ve Çevresinde Tefçi Kadınlar Geleneği”, *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, Haziran, S. 3, s. 54-76.

- PERRİN, Michel (2013), *Şamanizm* (Çev. Bülent Arıbaş), İletişim Yayınları, İstanbul.
- RADLOFF, Wilhelm (1994), “*Sibirya’dan*” (Çev. Ahmet Temir), C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- ŞENER, Cemal (2003), *Şamanizm Türkler’in İslamiyet’ten Önceki Dini*, Etik Yayınları, İstanbul.
- Tarama Sözlüğü*, C.II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.
- TEKİN, T., Ölmez M., Ceylan, E., vd. (1995), *Türkmence-Türkçe Sözlük*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, Ankara.
- Türkçe Sözlük*, Onuncu Baskıdan Yapılan Tıpkıbasım, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.
- Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, C. II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009a.
- Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, C. III, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009b.
- Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, C. IV, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009c.
- YILDIRIM, Dursun (2000), “Türk Sözel Kültüründe Süreklilik <Osmanlı Hanedanlığı Dönemi’nden Cumhuriyete>”, *Türkbilig*, 2000/1, s. 32-45.

## B)SÖZLÜ KAYNAKLAR

- 1) Demir, Türkan, 1931, Günlükbaşı / Fethiye / Muğla, Delbekçi.
- 2) Avcı, Nurten, 1957, Günlükbaşı / Fethiye / Muğla, Delbekçi.
- 3) Eryılmaz (a), Gül Ayşe, 1944, Günlükbaşı / Fethiye / Muğla, Delbekçi.
- 4) Eryılmaz (b), Sevgi, 1950, Günlükbaşı / Fethiye / Muğla, Delbekçi.
- 5) Büyükokutan, Durdu, 1956, Dalaman / Muğla, Emekli hemşire.
- 6) Yılmaz, Teslime, 1950, Dalaman / Muğla, Ev hanımı.
- 7) Eraslan, Ahmet, 1960, Burdur, Emekli astsubay.

**Fotoğraflar**

**Türkan Demir  
(Delbekçi)**



**Sevgi Eryılmaz  
(Delbekçi)**



**Delbek**